

РИТОРИЧНИЙ АСПЕКТ ПРОСОДІЇ НІМЕЦЬКОМОВНОЇ ПРОПОВІДІ

У статті розглядається риторичний аспект просодії німецькомовної проповіді як чинника мовленнєвого впливу на адресата в аспекті його емоційного залучення і переконання. Взаємодія просодичних компонентів у проповіді, що проголошується, сприяє появі конотативного значення у формі різноманітних асоціацій, емоцій та відчуттів, які впливають на сприйняття, розуміння та інтерпретацію змісту проповіді реципієнтом.

Ключові слова: просодія, риторика, мовленнєвий вплив, реципієнт, емоційне залучення, конотативне значення.

Скрипняк Т.Л. Риторический аспект просодии немецкоязычной проповеди. В статье рассматривается риторический аспект просодии немецкой проповеди как фактора речевого влияния на адресата в аспекте его эмоционального вовлечения и убеждения. Перлокутивный эффект возникает в результате взаимодействия мелодики, акцентуации, паузации, ритма и темпа. Адресат придает прослушанной проповеди личностный смысл в виде различных ассоциаций и впечатлений, полученных в результате интерпретации текста.

Ключевые слова: просодия, риторика, речевое влияние, реципиент, эмоциональное вовлечение, коннотативное значение.

Skrypnjak T. L. A Rhetoric Aspect of a German Sermon Prosody. This article focuses on the analysis of the rhetoric aspect of German sermon prosody as a factor of speech influence on a recipient with regard to the aspect of his emotional involvement and persuasion. Interaction of prosodic components in a sermon that is being delivered causes the emergence of connotative meaning in the form of different associations, emotions and responses which affect perception, understanding and interpretation of the sermon by a recipient.

Key words: prosody, rhetoric, speech influence, recipient, emotional involvement, connotative meaning.

Риторика – найбільш розроблена складова науки про мовленнєвий вплив – вміння правильно поєднувати різноманітні мовленнєві засоби залежно від співрозмовника і ситуації спілкування для досягнення найбільшого ефекту. Риторика розрізняє такі поняття як переконання і вмовляння. Під час переконання система установок слухача залишається пасивною під емоційним тиском та сугестією, коли його рефлекторно спонукають до певних дій [Панов 1979, с. 113]. У процесі вмовляння справляють вплив раціональні, емоційні та волюнтативні сили. При структурному підході обидва комунікативні процеси спрямовані на зміни, які можуть мати три ступені вияву [Надеїна 2003, с. 45; Петренко 2005, с. 75]: короткострокова зміна думки або точки зору; довгострокова зміна ставлення або настанов щодо чогось; довгострокова зміна поведінки людини. Поняття мовленнєвого впливу на реципієнта розглядається також у теорії мовленнєвих актів, до якої належить комплекс питань, пов'язаних із суб'єктом – мовцем; адресатом, їхньою взаємодією в комунікації та ситуації спілкування [Макаров 2003, с. 127]. Мовленнєвий вплив проявляється у регуляції поведінки реципієнта, в розширенні поінформованості, змінах його емоційного стану; у поглядах та оцінках отриманої інформації, в естетичному ефекті тощо [Кобозєва 2000, с. 211]. Існують різні точки зору стосовно перлокутивного акту: одні дослідники розглядають його у структурі мовлення і позначають результатом мовленнєвого впливу, якого мовець досягає інтенційно, вже досягнувши локутивного акту, що зіставляє висловлювання з дійсністю, та ілокутивного ефекту, який означає втілення у висловлюванні, породжуваному у ході мовленнєвого акту, певної комунікативної інтенції, комунікативної мети, що надає висловлюванню конкретної спрямованості. Інші вчені аналізують перлокуцію або перлокутивний вплив з позицій слухача. Перлокуція характеризується певною відносністю та залежністю від широкого контексту, тому що вона ширша від ілокуції й зумовлена прагматичним контекстом [Макаров 2003, с. 98].

Найавторитетнішим джерелом релігійної інформації та найефективнішим засобом впливу на віруючих є проповідь, яку ми розуміємо як публічне мовлення, що продукується в церкві проповідником (адресантом) перед прихожанами (адресатом) [Карасик 1999, с. 11]. Суть проповіді реалізується закличною, стверджуючою та пояснювальною стратегіями релігійного дискурсу. Цільовою настановою такого жанрового типу є вплив на відчуття, свідомість та волю людини з метою переконання її в необхідності дотримання норм та правил життя, які проповідуються, формування у неї певної поведінкової реакції, оскільки основною метою християнської проповіді вважають виховання в людині християнського світогляду, здатність відповідати на питання сучасності, давати віруючим конкретні рекомендації і служити зразком в життєвих ситуаціях [Набієва 1996, с.15; Степаненко 1973, с. 19].

Основною метою християнської проповіді є переконання реципієнта в необхідності дотримання норм та правил життя, згаданих у проповіді, та формування у нього певної поведінкової реакції. Оскільки проповідь належить до текстів масової культури, їй притаманна емоційність як засіб посилення прагматичного впливу тексту на слухачів. Проповідник направляє служіння відповідно до проблем людей, здійснюючи психологічний мовленнєвий вплив на адресата, використовуючи

лексико-семантичні, синтаксичні та фонетичні засоби, а також різноманітні стилістичні прийоми [Зернецький 1987, с. 92].

Просодичні компоненти відіграють провідну роль у публічному мовленні, а саме формують у реципієнта ставлення до мовця або до предмету повідомлення, впливають на зацікавленість змістом промови, на ступінь переконання слухача; викликають довіру до мовця, реалізуючи перлокутивну функцію інтонації, що полягає у привертанні та утриманні уваги реципієнта, сприяє встановленню контакту і "захопленню" текстом, а також створює певний емоційний фон і настрої адресата.

Метою експериментально-фонетичного дослідження є встановлення особливостей реалізації просодичних компонентів німецькомовної проповіді у риторичному аспекті та визначення ступеня їхнього впливу на сприйняття усного тексту адресатом, для досягнення якої розв'язувались **завдання** розкрити особливості усної комунікації у риторичному аспекті, з'ясувати механізми функціонування просодичних компонентів у тексті німецької проповіді, а також встановити ступінь впливу просодичних компонентів на сприйняття усного тексту німецької проповіді адресатом.

Об'єкт експериментально-фонетичного дослідження становлять усні реалізації текстів німецькомовної проповіді.

Предметом експериментально-фонетичного дослідження є просодичні параметри німецькомовної проповіді у риторичному аспекті.

Усна комунікація спрямована на переконання адресата через надання йому нової інформації, що не повністю збігається з його поглядами або є зовсім протилежною, і, зрештою, змушує погодитися з прослуханим текстом. Переконання відбувається у риторичному аспекті за допомогою не лише логічних засобів, але й емоційно-психологічних, які враховують особливості реципієнта, формуючи не стільки знання, скільки думку.

Встановлено, що вступ, основна та заключна частини проповіді можуть мати різні прагматичні завдання, які по-різному впливають на слухача, викликаючи в нього напружений та збуджений стан, коли мовець закликає до певних дій, до практичного виконання Слова Божого, або заспокоюють прихожан, наближаючи їх до Бога, спонукають відчувати благоговіння перед Богом, а також морально повчають слухачів проповіді.

У дослідженні застосовано аудитивний аналіз фрагментів проповідей аудиторіями-фонетистами з метою визначення відмінностей у застосуванні просодичних компонентів мовцем в оригінальних проповідях та їхніх квазіспонтанних звукозаписах. Метод семантичного диференціалу дозволив проаналізувати зміни у сприйнятті реципієнтами усних текстів з різною просодичною організацією.

Перцептивний аналіз вихідних та просодично модифікованих фрагментів проповіді дозволив визначити, що просодика тексту формує загальний емоційний настрій, викликає появу позитивних або негативних асоціацій, сприяючи появі конотативного значення, впливає на результат інтерпретації пропозиційного компонента тексту, а саме змістовного аспекту, є індикатором ілокутивної сили і слугує вираженням різних типів прагматичних значень [Надеїна 2003, с. 79]. Респонденти оцінюють модифікований варіант тексту за чинником "оцінка" як більш темний, неприємний, позбавлений потенціалу, неважливий, нетворчий. За чинником "активність" та "переконливість" реципієнти вважають вихідний варіант проповіді більш претензійним, цілеспрямованим, дещо напруженим, але достатньо дієвим, важливим і переконливим. У чиннику "складність" зі знаком плюс переважають якості "особистий" (у вихідному тексті), шкала "повчальний" має практично однакове навантаження, все ж аудиторі-інформанти вважають модифікований фрагмент більш застарілим та незрозумілим. Що стосується чинника "стабільність", у контрольному варіанті підвищуються показники за якостями "прямий" та "неоднозначний". У респондентів виникає відчуття дискомфорту та відсутності контакту під час прослуховування вихідного тексту проповіді, хоча вони і вважають його більш корисним і доброзичливим. Отримані результати вказують на існування відмінностей між середніми оцінками за контрольними шкалами для вихідного та просодично модифікованого фрагментів проповіді.

Просодична організація фрагментів усного тексту проповіді характеризується складною взаємодією всіх компонентів інтонації, а саме мелодики, акцентуації, паузації, ритму та темпу, в результаті чого здійснюється перлокутивний ефект на слухача. Серед особливостей модифікацій просодичних компонентів, що впливають на досягнення перлокутивного ефекту, можна назвати: прискорення та уповільнення темпу; послаблення та посилення інтенсивності висловлень; частотну акцентуацію; контрастні перепади мелодійного рисунку в комунікативно-сміслових частинах тексту; створення нерівномірного мелодійного контуру; оказіональне вживання психологічних пауз.

Модифікації мелодійного контуру, різноманітність інтонаційних моделей сприяють появі конотативного значення від прослуханого тексту та впливають на сприйняття інформації реципієнтом. Специфічне поєднання тональних рівнів слугує не лише важливим елементом у процесі сприйняття та розуміння тексту, але й привертає і утримує увагу реципієнта. Різке падіння мелодики на наголошеному

голосному свідчить про переконання мовця у своїх словах та вносить додатковий відтінок до смислового центру. Висхідно-низхідний тон викликає довіру й пересвідчення адресата в істинності викладених положень. Висхідні тони захоплюють слухача й долучають його до прихованого діалогу.

Ненаголошеність повнозначних слів призводить до зниження їхньої семантичної ваги, що впливає на ритмічну структуру тексту проповіді. Натомість акцентуація службових слів сприяє утворенню гармонійного ритмічного рисунку, завдяки чому досягається особливий перлокутивний ефект. Періодичне виділення слів сильним та емпатичним наголосами супроводжує процес викладення проблеми, якою мовець намагається зацікавити адресата.

Гармонійна зміна динаміки ритму сприяє більшій експресивній та емоційній насиченості змісту. Ритм за структурою варіює від плавного й простого до стакатоподібного й змішаного і передає ставлення мовця до промови. Варіативність ритму залежить від теми та емоційного насичення тексту. Плавний регулярний ритм викликає у адресата відчуття монотонності та заспокоєння, у той час як стакатоподібний ритм спричиняє появу різноманітних емоцій, відчуття активності, напруженості тощо.

Паузи формують ритмічний рисунок проповіді, надають експресивно-емоційного навантаження тексту і виконують відповідне прагматичне завдання. Для виразного та емоційного мовлення характерне виділення слів шляхом уживання пауз перед важливим семантичним центром. Сегментування тексту без паузації, здійснене тільки за допомогою мелодики, робить просодичну структуру висловлення більш різноманітною.

Зміна в стані, поведінці реципієнта проповіді може відбуватися внаслідок взаємодії різних просодичних засобів, за допомогою яких актуалізується перлокутивна функція інтонації. Встановлені модифікації просодичних характеристик забезпечують досягнення основних цілей, які ставить перед собою проповідник: вплинути на слухача таким чином, щоб йому не лише запам'яталася сама промова, але й відбулися зміни в його поведінці стосовно дотримання моральних принципів та етичних норм.

Перспективний напрямок подальших досліджень вбачається у комплексному аналізі просодичних характеристик проповіді, а також інших публічних текстів, включаючи тембр та гучність, які також можуть здійснювати вплив на сприйняття та оцінку реципієнтом усного публічного тексту.

Література

Зернецкий П. В. Единицы речевой деятельности в диалогическом дискурсе / П. В. Зернецкий // Языковое общение: единицы и регулятивы. – 1987. – С. 89–95. Карасик В. И. Религиозный дискурс / В. И. Карасик // Языковая личность: проблемы лингвокультурологии и функциональной семантики: Сборник науч. трудов. – Волгоград, 1999. – С. 5–19. Кобозева И. М. Лингвистическая семантика: [учебн. пособие] / И. М. Кобозева – М. : Эдиториал УРСС, 2000. – 352 с. Макаров М. Л. Основы теории дискурса / М. Л. Макаров – М.: ИТДГК "Гнозис", 2003. – 280 с. [Набиева В. М.](#) Прагматический аспект дискурса современной литургической проповеди: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.19 "Общее языкознание, социолингвистика, психолингвистика" / В. М. Набиева – М., 1996. – 21 с. Надеина Т. М. Фразовая просодия как фактор речевого воздействия / Т. М. Надеина – М., 2003. – 145 с. Панов М. В. Современный русский язык: Фонетика / М. В. Панов – М.: Высшая школа, 1979. – 256 с. Петренко В. Ф. Основы психосемантики / В. Ф. Петренко – СПб.: Питер, 2005 – 480 с. Степаненко Д. Чи змінилась церковна проповідь / Д. Степаненко // Людина і світ. – 1973. – № 4. – С. 17–20.

СЛОБОЖАН О.О., ТЄЛКОВА О.В.
(Запорізький національний університет)

ФУНКЦІОНАЛЬНО-ПРАГМАТИЧНА СПЕЦИФІКА ІСПАНСЬКИХ ПРИСЛІВ'ЇВ У ГАЗЕТНОМУ ТЕКСТІ

У статті розглядається мовна категорія прислів'я з огляду його функціонально-прагматичної специфіки. Було досліджено їх аргументативно-спонукальну силу та способи введення до тексту.

Ключові слова: прислів'я, засоби масової інформації, аргументативно-спонукальна функція.

Слобожан А.А., Телкова О.В. Функционально-прагматическая специфика испанских пословиц в газетном тексте. В статье рассматривается языковая категория пословицы в свете её функционально-прагматической специфики. Была исследована их аргументативно-побудительная сила и способы введения в текст.

Ключевые слова: пословица, средства массовой информации, аргументативно-побудительная функция.

Slobozhan O.O., Telkova O.V. Functional and pragmatic specific of Spanish proverbs in newspapers. This article dwells upon proverb as language category concerning its functional and pragmatic specific. It is investigated the argumentative and stimulating power of proverbs and their way of introduction in text.

Key words: proverb, mass media, argumentative and stimulating function.

Прислів'я, як мовне явище, що налічує вже близько 4500 років, привертає увагу фольклористів, літературознавців, істориків, етнографів, лінгвістів та інших дослідників завдяки своєму образному потенціалу, що був накопичений віковим досвідом того чи іншого етносу. У ХХ столітті лінгвісти